

“MÜHƏNDİSLİKDƏ OXUYAN TƏLƏBƏLƏRİN ÇOXUNU ARTIĞ ÜÇÜNCÜ KURSDA İŞƏ ÇAĞIRIRLAR”.

Tarane Maharramova
taranamaharramova@kaspi.az

Hamlet İsaخانlı:
“Kiminsə
“Azərbaycanda bir universitet niyə Oksfordla yarışmır” deməsi gülməlidir. Çünki Oksford 800 ildir qurulub. Üstəlik, heç Almaniyada, Fransada da Oksforda bənzəyən universitet yoxdur”.

“ŞÜNİ İNTELLEKT İNSANI AĞIR ƏMƏKDƏN QURTARIR”

Fotolar: Photostock / Global Media Group

“TÜRKİYƏNİN AVROPA SƏVİYYƏSİNƏ YAXIN 10-12 UNİVERSİTETİ VAR”

İndi zaman dəyişib - elm adamları, mühəndislər, texnoloqlar, kimyaçıların həyatı daha rahatdır. Bəstəkarın əsərini işə alan yoxdur. Rəssam bilir ki, əsərini kimə satsın. Bu, elm adamının yox, texnologiyanın - biotexnologiyanın, nanotexnologiyanın, kompüter mühəndisinin, aqrar texnologiyanın dövrüdür”.

Xəzər Universitetinin təsisçisi, direktorlar və qəyümlər şurasının sədri, “Dünya” məktəbinin həmtəsisçisi, nəşir, tərcüməçi Hamlet İsaخانlı ilə müsahibəmizdə təkcə ölkəmizdə deyil, ümumən dünyada təhsil və elm sahələrində baş verən proseslərə nəzər saldıq.

“ÖZƏL UNİVERSİTETLƏRİN BİR XÜSUSİYYƏTİ VAR Kİ...”

● Hamlet müəllim, dünyada dövlət universitetləri, yoxsa özəl universitetlər güclü hesab olunurlar?

● Hansısa universitetin necə olması fəaliyyət göstərdiyi ölkədəki ənənəyə bağlıdır. Mərkəzi və Qərbi Avropada olan güclü universitetlərin demək olar ki, hamısı dövlət və ictimai (publik) universitetlərdir. Söhbət Oksford, Kembriç, Sarbon kimi məşhur universitetlərdən gedir. Amma oradakı “dövlət universiteti” anlayış bizdəki “dövlət universiteti” anlayışından xeyli fərqlidir. Çünki Oksford Universiteti Azərbaycanda olan hər hansı özəl ali məktəbdən qat-qat çox müstəqildir. Oksford və ya Kembriç universitetləri heç bir işinə, heç bir siyasətinə, məsələn, tələbə qəbul prosesi, hansısa ixtisas açmalarına və s. görə heç kimdən icazə almı deyil. Onların idarə heyətləri var, özləri planlaşdırırlar, universitetin strategiyasını, istiqamətini müəyyənləşdirirlər, rektoru təyin edirlər. Dövlət yalnız maliyyə verə bilər. Maliyyə alan da elə ən güclü universitetlərdir. Onlar güclü olduqları üçün tədqiqat aparırlar. Dövlət müəllimin məaaşına pul vermir. Universitet özü qazanır, özü də ödəyir. Fransada bir az fərqlidir, daha mərkəzləşmişdir. Azərbaycana daha çox bənzəyir, müəyyən şeylər üçün icazə almısan. ABŞ kimi ölkələrdə fərqlidir. İlk iyirmiliyə

düşən universitetlərin böyük əksəriyyəti özəl universitetlərdir. Özəl universitetdən sonra publik universitetlər gəlir. Publik universitetlərin bir hissəsi çox güclüdür. Məsələn, Berkli publik universitetidir. Sonuncu kateqoriya dövlət universitetləridir. Dövlət universitetləri içərisində tələbə qəbul prosesi, hansısa ixtisas açmalarına və s. görə heç kimdən icazə almı deyil. Onların idarə heyətləri var, özləri planlaşdırırlar, universitetin strategiyasını, istiqamətini müəyyənləşdirirlər, rektoru təyin edirlər. Dövlət yalnız maliyyə verə bilər. Maliyyə alan da elə ən güclü universitetlərdir. Onlar güclü olduqları üçün tədqiqat aparırlar. Dövlət müəllimin məaaşına pul vermir. Universitet özü qazanır, özü də ödəyir. Fransada bir az fərqlidir, daha mərkəzləşmişdir. Azərbaycana daha çox bənzəyir, müəyyən şeylər üçün icazə almısan. ABŞ kimi ölkələrdə fərqlidir. İlk iyirmiliyə

Onların da güclüsü, ortası, zəifi, çox pisi var. Özəl universitetlərin bir xüsusiyyəti var ki, onlar daha çox rəqəbat içərisindədirlər. Bu, onları qoruyur.

“BİZDƏ KOMPÜTER ELMİ SAHƏSİNDƏ MƏKTƏB OLMAYIB”

● Bəzi universitetlər öz missiyasını təhsil və sosial sahədə yeni tip mütəxəssislər hazırlamaqda görürlər. Bu yeni mütəxəssislərin hansı peşəkar və “yumşaq” bacarıqları var?

● Birincisi, danışıqların çox hissəsi təbliğatdır. Deyilən sözlərin çoxunun arxasında real əməl yoxdur. Zaman çox dəyişdiyi üçün dövrə uyğun olaraq ixtisasların da strukturu dəyişir. Müəyyən ixtisaslara ehtiyac çox artır, bəzi resurslara ehtiyac köhnəlir. Məsələn, bu yaxınlarda Ankarada tərəfdaşlarımız olan Orta Doğu və Bilkent universitetlərinin rektorları ilə görüşdüm. Bilkent Universitetinin

rektoru dedi ki, onların ən populyar ixtisası həmişə elektrik, elektronika və mühəndislik olub. Hazırda kompüter mühəndisliyi birinci yere keçib. Bizim universitetdə də elədir: kompüter mühəndisliyində təxminən 100 uşaq oxuyur. Onların təhsil haqqını dövlət ödəyir. Çünki yüksək balla gələn dövlət sifarişli ilə gəlir. Keçən tədris ilində də tələbələrimizin 66 faizi dövlət sifarişli ilə gəlib. Universitetlərin yeni ixtisaslar üzrə mütəxəssisləri necə hazırlaması da vacib amildir. 10 il əvvəlki kompüter elmləri ilə bəzilər arasında kəskin fərq var. Dəyişiklik o qədər sürətlə gedir ki, Azərbaycanda universitetlərin böyük əksəriyyəti heç onu izləyə bilmirlər.

Azərbaycanda kompüter elmi sahəsində məktəb olmayıb. Bu sahə üzrə bir nəfər də xaricdə doktorluq müdafiə etmiş mütəxəssisimiz yoxdur. Bu qədər yaxşı uşaqlar gəlir, onlara kim

dərs desin? Ona görə bu sahədə çalışan müəllimlərimizin 90 faizi xaricdədir. Biz xaricdən yaxşı mütəxəssis gətirməyə məcburuq. Bu sahədə yenilik, əsasən ABŞ, Yaponiya, İngiltərə, Çin, İsraildədir.

Yaxşı doktoranturada oxuyanların çox olması elm, texnologiya deməkdir. Bu günlərdə Nobel mükafatçısı Əziz Sancar AMEA-dakı görüşündə “Türk dünyası və Çin” adlı təqdimat etdi. ABŞ-də məşhur “Təbiət” jurnalının sonuncu nömrəsini göstərmişdi ki, bu jurnalda doqquz elmi məqalə var, onun yeddisini çinlilər yazıb. Kim dünyadakı bu dəyişmələri izləyə və işində tətbiq edə bilirsə, qabağa getmək ehtimalı var. Kim bu yeniliklərlə maraqlanmışsa, sadəcə əyalət məktəbi qurur. Heç yana düşə bilməyən adamlar beş manat pul verib oradan bir diplom alacaqlar. Sabah o diplomun da heç bir xeyri olmayacaq. Zamanın fərqi öz işində göstərə bilən ali məktəblər rəqəbətə irəli çıxma biləcəklər. Kiminsə “Azərbaycanda bir universitet niyə Oksfordla yarışmır” deməsi gülməlidir. Çünki Oksford 800 ildir qurulub. İngiltərə bu gün də dünyanın elm mərkəzlərindən biridir. Heç Almaniyada, Fransada da Oksforda bənzəyən universitet yoxdur. Çalışmalıyıq ki, Oksford universiteti hansı yolla gedirsə, biz də ona bənzər olan bir yolla gedək. Aydındır, orada olan professor mənə də deyir ki, Oksfordda deyilən kimi, Oksfordda dərsi hansı kitabdan keçirlərsə, o kitabı oxutdurum. İstedadlı tələbə onu başa düşəcək, sonra ardını Oksfordda keçəcək.

“MÜHƏNDİSLƏRİN, TEXNOLOQLARIN HƏYATI DAHA RAHATDIR”

● Belə bir fikir var: 60-cı illər fiziklər, 90-cı illər hüquqşünaslar, humanitar və iqtisadçılar dövrü olub. İndiki dövrü də yaqin süni intellekt dövrü kimi xarakterizə edəcəklər...

● “Fiziklər-liriklər” deyilən problem var. Bir var, maddi nemətləri yaradan sahələr - təbiət elmləri, mühəndis və texnologiya. Bir də var, zövq, ruh üçün olan sahələr - ədəbiyyat, musiqi və s. Zaman göstərir ki, bunların ikisi də lazımdır. Amma dövlətlər İsaak Nyutonun dövründən başlayaraq təbiət elmləri və mühəndisliyə daha çox fikir veriblər. Çünki körpünü onlar salıblar, televiziyaları onlar yaradıblar və s.

“Azərbaycanda kompüter elmi sahəsində məktəb olmayıb. Bu sahə üzrə bir nəfər də xaricdə doktorluq müdafiə etmiş mütəxəssisimiz yoxdur.”

Bundan da liriklər həmişə şikayət ediblər. Sovet dövründə bir balans vardı - ikisinə də fikir verirdilər. Bəstəkarın, rəssamın əsərinə, şairin hər sətirinə görə pul verirdilər. Səməd Vurğun Azərbaycanın ən zəngin adamı idi. İndi zaman dəyişib, mühəndislərin, texnoloqların, kimyaçıların həyatı daha rahatdır. Bəstəkarın əsərini işə alan yoxdur. Rəssam bilir ki, əsərini kimə satsın. Bu dövr elm adamının yox, texnologiyanın - biotexnologiyanın, nanotexnologiyanın, kompüter mühəndisinin dövrüdür.

“DIPLOMU KİMİN VERMƏSİ DƏ ÖNƏMLİDİR”

● Bəs əmək bazarı necə, texnologiya dövrünə adekvatdır?

● Kompüter elmlərinə birinci kurs tələbələri gəlir. Görürük ki, proqram yazıb şirkətlərdən xeyli pul qazanırlar. Mühəndislikdə oxuyan tələbələr çoxunu artıq üçüncü kursda işə çağırırlar. Buraxmasaq, universiteti atıb gedəcəklər, buraxacağıq, pis oxuyacaqlar. Onlar üçün xüsusi çalışırıq: dərslərini şənbə-bazar günlərinə salırıq. Dərs deyənlərin bir qismi də xarici şirkətlərdə çalışdıqlarından həmin günlər gəlirlər. Tələbələrimizin xeyli hissəsi universiteti qurtarmamış işləyirlər, onları ə-əl axtarırlar. Amma bu, ədəbiyyatçıya, tarixçiye aid deyil. Onlar həmişə iş axtarırlar. Mühəndislər də zəif universitetləri qurtarıblarsa zəif iş tapırlar. Baxmayaraq ki, ixtisas yaxşıdır, deyirlər ki, filan yeri qurtarıb, orada savad vermirlər. Yəni ixtisasdan başqa, diplomu kimin verməsi də önəmlidir.

● Bu il buraxılış imtahanlarından 300 bal toplayan şagirdlərin sayı keçən illə müqayisədə xeyli çox oldu. Sızca, bir il ərzində nə baş verdi ki, belə bir dönüş yarandı?

● Bunun dəqiq elmi izahı yoxdur. Görürsən, müəllimlər deyirlər ki, bu il gələn coğrafiyaçı keçən illəkilərdən zəifdirlər. Növbəti il “bu il yaxşı uşaqlar gəliblər” deyirlər. Məktəblərdə müəllimlər dəyişirlər. Yaxşı bir müəllim təqaüdə çıxır, yeni gələn müəllim onu əvəz edə bilmir. Dövlət məktəblərinin əksəriyyətində uşaqlar yuxarı siniflərdə adlarını məktəbə yazdırırlar, hazırlıqlara gedirlər. Repetitorluqda yaxşı olan bəzən gəlib universitetdə özünü doğrultmur. Bəzən ələ olur ki, uşaq nisbətən zəif qiymətlə gəlir. Sonra burada ələ açılır ki... Və yaxud, yaxşı balla daxil olan uşaq universitetdə orta oxuyur. DİM-in testləri dəyişməsi də nəticələrə təsir edə bilər. Testin suallarını bir balaca çətinləşdirsən ballar azalır, bir balaca asanlaşdırsan ballar artır. İndi uşaqların bir hissəsi ali təhsil üçün xaricə gedir. Bu da keçid balının aşağı düşməsinə səbəb olur.

● Söz düşmüşkən, xaricdə təhsilə kütləvi axın var.

● 90-cı illərdə biz ABŞ-nin Kaliforniya Universitetindən qrant aldıq. Oranın program direktoru deyirdi ki, çalışın, bakalavr səviyyəsində xaricə çox uşaq göndərməyin. Bakalavr ali məktəbin aşağı pilləsidir. Burada yaxşı ali məktəb olsa, uşaq bakalavrda öyrənəcək. Çünki faktiki ali məktəbə gələn uşaq ana uşağıdır. Birdən-birə xaricdə fərqli mühitə düşəndə stress olur, başqa dil, şəraitlə qarşılaşır. Amma bakalavr pilləsini qurtarıb xaricdə magistraturaya daxil ola bilsə, artıq yetişmiş adam olur. Xaricə gedənlər yaxşı universitetdə oxumaq istəyirlər. Avropaya, ABŞ-yə gedə bilməyənlər heç olmasa Türkiyədəki yaxşı universitetlərdə oxumağa çalışırlar. Türkiyənin Avropa universitetlərinə yaxın 10-12 universiteti var.

● Bu gün bir çox peşə sahələrində verilən sual: süni intellekt müəllimi əvəz edəcəkmi?

● Qətiyyənlə münkün deyil. Süni intellekt həmişə olub. Məsələn, evində oturan televiziya baxırsan, radioya qulaq asırsan. Bu, süni intellekt. İndi deyirsən “dostuma bir təşəkkür məktubu yaz”, süni intellekt onu yazır. Sənayeləşmənin, texnologiyanın yeni bir dövrüdür. Süni intellekt insanı ağır əməkdən qurtarır. Əvvəllər insanların ürəyi tutanda ölib gedirdilər. İndi xəstəxanalarımızda texnologiyaların köməyi ilə ürək əməliyyatı edən həkimlərimiz var. Süni intellekt məşin-məşin keyfiyyətinin, həssaslığının artmasıdır. Süni intellekt istənilən halda bir cihazdır. Onu insan icad edir, təkmilləşdirir və idarə edərsə, o, insanı necə əvəz edə bilər?